

10.01.2018

Opetus- ja kulttuuriministeriö
PL 29
00023 VALTIONEUVOSTO

Valtionavustukset alueellista kehittämistehtävää hoitaville kirjastoille

Opetus- ja kulttuuriministeriö on pyytänyt aluehallintovirastoilta lausunnot alueellisen kehittämistehtävän saaneiden kirjastojen valtionavustushakemuksista. Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston toimialueella alueellinen kehittämistehtävä on Tampereen ja Vaasan kaupunginkirjastoilla.

Lainsäädäntö

Yleisistä kirjastoista annetussa laissa (1492/2016) säädetään yleisen kirjaston tehtävistä. Lain mukaan yleisellä kirjastolla on kuusi keskeistä yleistä tehtävää. Niiden lisäksi yleisellä kirjastolla voi olla valtakunnallinen kehittämistehtävä, alueellinen kehittämistehtävä ja erityinen tehtävä. Valtakunnallisella ja alueellisella kehittämistehtävällä korvataan nykyinen organisaatiomalliin perustuva keskus- ja maakuntakirjastojärjestelmä. Alueellista kehittämistehtävää hoitavia kirjastoja ja niiden toimialueita koskevassa valmistelussa on otettu huomioon alueellinen kattavuus, kunta- ja aluerakenne, kielelliset tekijät, voimavarojen keskittäminen laajempiin kokonaisuuksiin sekä aiemmat päätökset nykyisten maakuntakirjastojen määrän vähentämisestä sekä toiminnan uudelleen organisoinnista kirjastolain uudistamisen yhteydessä.

Alueellisesta kehittämistehtävästä säädetään yleisistä kirjastoista annetun lain 8 §:ssä. Alueellisella kehittämistehtävällä luodaan edellytyksiä toimialueen yleisten kirjastojen toiminnan vahvistumiselle. Kehittämistehtävällä tuetaan toimialueen yleisten kirjastojen kehittämistä ja henkilöstön osaamista sekä edistetään yleisten kirjastojen keskinäistä yhteistoimintaa.

Kehittämistehtävää hoitava kirjasto toimii yhteistyössä muiden kehittämistehtävää hoitavien yleisten kirjastojen, valtakunnallista kehittämistehtävää hoitavan yleisen kirjaston ja muiden kirjastojen kanssa. Alueellista kehittämistehtävää hoitavat kirjastot muodostavat koko Manner-Suomen kattavan yhteistyöverkon.

Alueellista kehittämistehtävää hoitavista yleisistä kirjastoista ja niiden toimialueista on säädetty opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksella 660/2017. Asetus astui voimaan 1.1.2018.

Hakemukset

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston toimialueella alueellista kehittämistehtävää hoitavat Tampereen kaupunginkirjasto ja Vaasan kaupunginkirjasto.

Tampereen kaupunginkirjasto hakee 300 349 euroa alueellisen kehittämistehtävän hoitamiseen Pirkanmaan ja Keski-Suomen maakuntien alueella. Alueen yhteenlaskettu asukasmäärä on 787 000, alueella on 45 kuntaa ja 44 kirjastolaitosta (Pihitipudas-Viitasaari yhteinen kirjasto). Kirjastojen kokonaismäärä on 111. Kirjastoihin palkattua henkilöstöä on 574 henkilötyövuotta.

Kehittämistehtävän sisältöjen ja vuoden 2018 toiminnan suunnittelu on tehty yhdessä Keski-Suomea edustaneen Jyväskylän kaupunginkirjaston kanssa. Toiminnan käynnistämiseksi aiotaan perustaa useita kirjastotoimen erityisalojen yhteistyöryhmiä ja -foorumia. Kehittämiskirjastolle perustetaan ohjausryhmä ja käytännön työstä tulevat vastaamaan kehittämistehtävään palkattavat koordinaattori ja suunnittelija. Henkilöstöresurssia tehtävän hoitamiseen on arvioitu tarvittavan 3,5 henkilötyövuotta. Toimintamuotoina alkuvaiheessa ovat työryhmien ohella kehittämiskirjastoseminaarit ja koulutustilaisuudet molemmissa maakunnissa. Erillisenä kehittämiskirjaston hankkeena on asiakaspalvelun kehittäminen. Vankilakirjastotoiminta aloitetaan ensimmäisenä toimintavuonna Kylmäkoskella, jatkossa myös Laukaassa ja Vilppulassa. Kehittämistehtävää hoitava Tampere tunnistaa roolinsa yhtenä suurimmista ja aikoo hoitaa tehtävänsä yhteistyössä ja verkostoituen. Oman toiminnan arviointi tehdään vuosittain. Hakemuksen liitteenä kirjasto toimitti alustavan koulutussuunnitelman ja erittelyn kehittämistehtävän hoidon kustannuksista.

Vaasan kaupunginkirjasto hakee 280 660 euroa alueellisen kehittämistehtävään. Pohjanmaan maakunnissa on 443 297 asukasta, 40 pääkirjastoa ja kirjastohenkilöstöä 348,5 henkilötyövuotta. Kaikkiaan kirjastoja on 97 kpl. Hakemuksessa korostetaan kaikkien osapuolien mukaan ottamista toimintaan. Hakemuksessa on nähty Kokkolan vahvuutena mm. Melinda-osaaminen ja Seinäjoen kaupunginkirjaston vahvan panostuksen lukemisen edistämiseen. Toiminnan suunnittelu on ollut hakemusvaiheessa yleisellä tasolla: työryhmät, kokoukset, koulutukset. Toiminta ohjaa ohjausryhmä, joka kokoontuu arviolta kuusi kertaa vuoden aikana. Muita työryhmiä kuten lasten- ja nuorten kirjastopalvelujen kehittämisryhmä voidaan perustaa tarpeen mukaan. Alueellisen kirjastotoiminnan kehittämisen tavoitteena on henkilöstön osaamisen lisääntyminen, vaikuttavuuden kasvaminen ja parantuneet kirjastopalvelut. Haluttuun lopputulokseen arvioidaan päästävän 2,2 htv:n resurssilla. Pohjanmaan maakunnilla on pitkät perinteet yhteistyöstä Sukkula-hankkeen aikoina. Mukana yhteistyössä olivat myös korkeakoulukirjastot, erikoiskirjastot ja arkistolaitos.

Sekä Tampere että Vaasa hakee avustusta enemmän kuin aiempien maakuntakirjastoavustusten summa olisi. Aluehallintovirasto pitää haettuja avustusmääriä perusteltuina, koska toiminta-alueet ovat laajat ja koulutettavaa henkilöstöä on paljon. Koulutuksia joudutaan järjestämään eri paikkakunnilla, koska pelkästään etäkoulutusten varaan osaamisen kehittämistä ei ole tarkoitus jättää. Ministeriön ja AVI-tarkastajien kokouksessa todettiin, että valtionavustusta voidaan käyttää etäyhteyksien luomiseen. Yhteiset neuvottelut Adobe Connect -lisenssin hankinnasta on aloitettu.

Kehittämistehtävän saaneiden kirjastojen ohjausjärjestelmä

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto haluaa lisäksi kiinnittää huomiota alueellista kehittämistehtävää hoitavien kirjastojen ohjaukseen.

Muistiossa Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus yleisistä kirjastoista 26.9.2017 OKM linjaa: "Tarkoituksena on, että opetus- ja kulttuuriministeriö seuraa yhteistyössä aluehallintovirastojen kanssa valtakunnallisen ja alueellisen kehittämistehtävän tavoitteiden toteutumista ja neuvottelee säännöllisesti kehittämistehtävää hoitavien kirjastojen kanssa toiminnan painoalueista ja voimavaroista."

Tavoitteiden toteutumisen seuranta edellyttää julkilausuttuja alueellisen kehittämistehtävän tavoitteita ja näiden kansallisia arviointikriteerejä. Arviointijärjestelmä tulisi ulottaa myös kehittämistehtävää hoitavan kirjaston alueella oleviin kirjastoihin, jotta näiden palaute tulee huomioituna osana arviointia. Alueellinen kehittämistoiminta tulee saada yhteismitalliseksi samoin kuin toiminnan ohjaus ja arviointi.

Nyt kirjastoissa on epätietoisuutta siitä, mikä ja millainen on kehittämistehtävää hoitavien kirjastojen ohjausjärjestelmä. Yhteistyöverkostot (esim. Yleisten kirjastojen neuvosto) ja kirjastopoliittinen ohjaus mielletään virheellisesti samaksi asiaksi. Valtion rahoituksen ja laissa mainitun kirjastopoliitiikan vuoksi kehittämistehtäviä hoitavien kirjastojen ohjauksen pitää olla selkeä järjestelmä, jossa näkyy opetus- ja kulttuuriministeriön valtakunnallisen kirjastopoliitiikan linjaus.

Koska valtakunnallista kehittämistehtävää hoitava kirjasto on sama kuin entinen keskuskirjasto ja alueellista kehittämistehtävää hoitavat kirjastot ovat entisiä maakuntakirjastoja, on varsinkin alkuvaiheessa ohjauksen tarve suuri, jotta vältetään toistamista vanhan järjestelmän sudenkuopat.

Aikaisemman keskuskirjasto/maakuntakirjasto -järjestelmän ongelmaksi muodostui se, että kirjastoja avustettiin vuodesta toiseen samalla summalla riippumatta siitä, miten ne tehtävänsä hoitivat. Tämä on vaarana nytkin, koska kehittämistehtävää hoitavilla kirjastoilla on kuluja (esim. vakituisen henkilökunnan palkkakustannukset), jotka helposti muodostuvat kiinteiksi kuluiksi. Avustus on kuitenkin tarkoitettu tehtävien hoitoon, jotka saattavat vaihtua, ja myös tarpeet muuttuvat. Tämänkin vuoksi tarvitaan informatiivista ohjausjärjestelmää, jotta rahoitus käytettäisiin tehtäviin eikä rakenteisiin.

Selkeää ohjausjärjestelmää tarvitaan myös kirjastojen oikeusturvan takia. Yleisistä kirjastoista annetun lain 7 ja 8 §:n mukaan kehittämistehtävä voidaan peruuttaa, jos yleinen kirjasto olennaisesti laiminlyö tehtävän hoitamisen eikä huomautuksista huolimatta korjaa laiminlyöntiään. Ohjaus- ja arviointijärjestelmä turvaisi myös alueen kirjastojen vaikuttamismahdollisuudet, mikä heidän osaltaan tukisi oikeusturvaa.

Yksikön päällikkö

Ismo Myllyaho

Kirjastotoimen ylitarkastaja

Anneli Ketonen